

Валерій Кундас: «До людей іду з добром і хлібом»

«Краще гірко заробити, та солодко з'їсти». Ці слова Валерій ще в дитинстві почув від свого хресного Йосипа Туза. Йосип Петрович у Другу світову воював з гітлерівцями і повернувся з війни інвалідом. З'ївши не один пуд солі, він умів порозумітися з односельчанами, цінував людські стосунки та добре знав справжню ціну людському життю. Своїх дітей та хрещеника навчав жити по совісті, не красти і не дурити. **«Легко в житті нічого не дається. Краще гірко заробити, а солодко з'їсти, аніж навпаки»**, - не втомлювався повторювати фронтовик. А ще Йосип Туз не умів гніватися на людей, казав: **«Якщо до тебе йдуть з каменем, то ти йди з хлібом»**. Повчальні слова хресного і батьків, Михайла Пилиповича та Ірини Максимівни, стали дороговказом всього подальшого життя Валерія Кундаса. Пізніше, де б не був і що б не робив, завжди намагався дослухатися людських порад, які з літами примножували життєву мудрість

Валерій Кундас зі своєю родиною

Моя Б-ма

Народився Валерій Кундас у селі Антонівка Березнівського району у 1949 році. Його батько, Михайло Пилипович, був водієм, а мама, Ірина Максимівна, – секретарем сільської ради. Історія маминого роду дуже цікава. Ірина Максимівна, дівоче прізвище Костюкова, народилася у Краснодарському краї. Її батько, Максим Костюк, – уродженець села Тихобуж Грубешівського району Люблінської області. Коли хлопцю виповнилося 12 років, батьки віддали його на навчання до польського майстра з ремонту взуття. Однак замість уроків взуттєвої справи майстер змусив Максима багато працювати: пасти корів та доглядати за дітьми. Дядько Максима Костюка, котрий служив у Російській царській армії, під час відпустки вирішив провідати свого племінника. Того дня, а було це у далекому 1900 році, малий Максим розповів дядькові про свої учнівські поневіряння, після чого вчепився у дядькову шинель і почав благати, щоб той забрав його від майстра. Максимові слова подіяли на дядька, і він повіз його з собою в Росію. Там Максим Костюк став Максимом Костюковим. Проживав на Кавказі. Звідти переїхав на роботу до Краснодарського краю, де й одружився. У Максима та Ольги Костюкових народилося дві дочки: Ірина і Рита. У 1944 році рідну сестру Максима Костюкова, Зою Костюк, котра проживала на батьківщині за Бутом, під час операції «Вісла» примусово переселили в село Антонівку Березнівського району. Після того, як Максима демобілізували з Ростова на фронт, сестра Зоя забрала обох його доньок до себе в Антонівку. Тут Ірина Костюкова вийшла заміж за Михайла Кундаса.

Незважаючи на те, що Ірина Кундас

працювала у сільській раді, її син Валерій не міг отримати паспорт, без якого не можна було покинути село і піти вчитися далі. Тоді головним на селі був голова колгоспу, якому не хотілося нікуди відпускати молоді руки. Втім втекти від колгоспного закріпачення юнакові усе ж вдалося. На Донбасі, в Макіївці, жив батьків брат Микола. Він забрав Валерія до себе, аби хлопець зміг отримати отой рятівний документ з серпом і молотом. Дядько Микола працював на металургійному заводі імені Кірова. Хотів влаштувати племінника коло себе на заводі, але не прийняли, бо вважався неповнолітнім. Пощастило влаштуватися учнем слюсаря у трамвайне депо. Ось як про це згадує Валерій Кундас:

- У перший робочий день наш бригадир, татарин за національністю, запитав: «Откуда ти?»

- З Ровенщини, - відповів йому.

- Так ти бандьора? – *скоса подивився на мене.* – Після того всім казав, що я з Київської області. Молодий поліщук довго в Макіївці не затримався. Хоча в той час жилося на Донбасі непогано, у магазинах був і хліб, і картопля, і м'ясо, оте ставлення до «бандьор» чомусь гнітило Валерія. Тому під новий 1966 рік хлопча повернувся додому до своєї рідної Антонівки. 9 березня того ж року з паспортом і трудовою книжкою, яку видали в Макіївці, влаштувався у цех ДСП Костопільського домобудівного комбінату.

- В один день зі мною в цеху почав працювати Іван Дейнека, - *розповідає про початок своєї роботи на ДБК Валерій Кундас.* - Начальником цеху був Олексій Федорович Кучко, дуже розумна і хороша людина, який з увагою ставився

до молодих робітників, підтримував їх. Працювати довелося на упаковці доревостружкових плит. Їх тоді великими партіями відправляли до Англії. Спочатку з Костополя везли до Одеського морського порту, де вантажили на пароплави і морським шляхом доставляли в англійські порти. У листопаді 1968 року Валерія призвали до лав армії. Спочатку проходив службу в навчальному підрозділі у місті Чернівці. Там здобув спеціальність хіміка-розвідника. Після того направили до гарнізону, що дислокувався біля села Краковець-Свиридниця, розташованому поряд з польським кордоном. Відслуживши два роки, повернувся на роботу до цеху ДСП Костопільського домобудівного комбінату, де почав працювати електриком.

- Після повернення з армії, - *продовжує свою розповідь Валерій Кундас,* - мене якось запросив до свого кабінету начальник цеху Олексій Кучко. Запитавши про мої подальші життєві плани, він чи то жартома, чи то всерйоз промовив: «Валерію, я прийняв на роботу багато молодих дівчат, ти хлопець видний, тож пора вибрати собі пару». Згодом познайомився з Софією Толочик. Вона була моєю землячкою, з села Яблонне Березнівського району. Дівчина припала до душі тим, що була працелюбною та простою у спілкуванні. Комбінат мав два гуртожитки, у яких проживали робітники з віддаленої місцевості. Софія жила у жіночому, а я - у чоловічому. Оскільки на вихідні їхали додому в одному напрямку, я щоразу намагався сісти в автобус Костопіль-Березне в той час, як і Софія.

**Продовження
читайте на 4 сторінці**

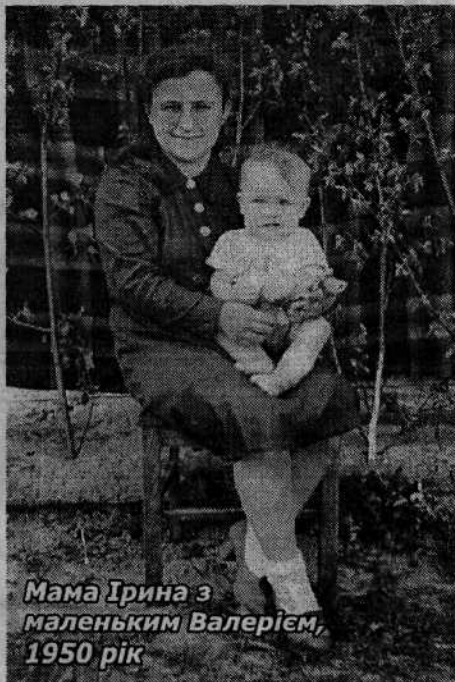

Валерій Кундас: «До людей іду з добром і хлібом»

Продовження.
Початок на 1 сторінці

У березні 1973 року ми побралися. Весілля гуляли два дні, до молодої їхали двома машинами ГАЗ-51. Я найняв духовий оркестр з хутора Очеретянка.

Після одруження переселилися з Софією з гуртожитків на приватну квартиру, яку наймали на Перемінці по вулиці Котляревського. Навесні 1974-го я пішов до міської ради і написав заяву на надання мені земельної ділянки під забудову. Заступник голови міської ради Михайло Пшеничний її одразу ж і підписав. Землевпорядник Василь Сологуб відміряв землю в чистому полі на Заріччі. Тоді там були людські городи.

**Мама Ірина з
маленьким Валерієм,
1950 рік**

рї. 12 травня 1986 року я прийшов з роботи, повечеряв та ліг відпочити, бо 13 травня мали садити картоплю. Раптом серед ночі почувся стукіт у двері. Я прокинувся, подивився на будильник, стрілка годинника показувала 3 год. 30 хв., подумав, може, щось трапилося в цеху і пішов до виходу. Відчинив двері і побачив молодого хлопчину з папкою під рукою. Той представився посиьним райвійськкомату. При цьому дістав із папки журнал, який був прошнурований та скріплений сургучевою печаткою. У журналі лежали мобілізаційні повістки, одну з яких було вручено мені. Пісяя того, як поставив підпис навпроти свого прізвища, посиьний сказав, щоб через годину був у райвійськкоматі. На моє запитання: «Чому така поспішність?» відповів коротко: «Мабуть, в Чорнобиль!..».

– Який ще Чорнобиль? – промовив я спересердя. – Мені картоплю вдень треба садити.

Але в ті часи з військкоматом не жартували, і я почав поспіхом збиратися. Дружина була в нічну зміну на роботі. Сини Сашко і Сергій саме солодко спали. Кладучи до кишені повістку, подумав, що у військкоматі перевіряють документи та й відпустять додому, як уже бувало. Пригадалося навіть армійське правило: «Не спіши виконувати, бо буде команда «відставити». Чомусь був впевнений, що цього разу станеться саме так. Може, тому, що всі мої думки були про те, як посадити картоплю. На ранок вже й коні були замовлені. Тому, щоб зекономити час, сів на велосипед і по-

всіх машинах стояли двадцятилітрові каністри з водою та бензином. Мене призначили на посаду заступника командира взводу. А командиром був молодий випускник військового училища лейтенант Ігор Тихно. Йому було 22, а мені 37 років.

Того ж дня, 13 травня, дали повечеряти і повели в клуб спати. Розбудили вночі, о 2 годині 30 хвилин. Знову повели в їдальню. Після того, як погодували, всіх вишикували на плацу біля машин, які мали відправитися в Чорнобиль. Це була рота: два взводи БРДМів, третій взвод – УАЗи, четвертий – технічна допомога.

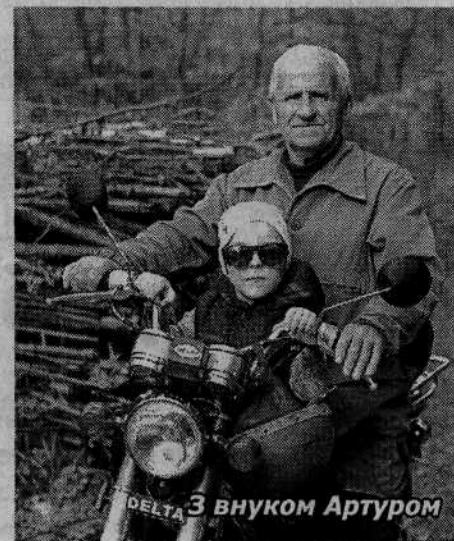
На відправлення прийшов начальник штабу 13 армії генерал-полковник Антошкін. Після того, як ми вишикувалися по периметру на плацу, він промовив: «Воины-прикарпатцы! Вы командируетесь в Киевский Краснознамённый округ. Смотрите, не опозорьтесь. Не занимайтесь пьянством и мародерством, иначе будете отвечать по всем законам советского трибунала».

Після того, як генерал завершив промову, отримали наказ: «По машинах». Техніка виїхала на трасу в напрямку Києва. До кінця дня добралися до місця дислокації. Це було село Оране Іванківського району. Сюди вже заїжджали при світлі фар. Командир роти, майор Севастьянов уже знав цю місцевість і безпомилково визначив місце нашого постю.

Вранці, 15 травня, ми розпочали облаштувати наметове містечко. Коли з цим справилися, пішли до їдальні. Хар-

буть, комусь це вигідно. У мене зберігається газета «Красная звезда». У ній є стаття кореспондента А.Полякова «На проходке тоннеля». Ось про що в ній пишеться: «...Спускаемся в котлован. Над тоннелем, ведущим в сторону повреждённого реактора, плакат: «Выполним проходческий штрек в кратчайший срок!».

Старший сержант Кундас делает

очередной замер. Здесь уровень радиации лишь немного превышает естественный фон. Идём по тоннелю вдоль узкоколейки, по которой впереди нас увезли вагонетку с бетонными тубингами проходчики П. Дорофеев, И. Мякотин. Этими бетонными полукружьями и выложен штрек.

Ещё будут подведены итоги этих напряжённых будней. И будут названы их герои. А пока даже поговорить с ними непросто – они заняты делом...». А на ці рядки зверніть особливу увагу: «...Обычная работа, - говорят проходчики тон-

сіллі, за рік звели времянку. Будуватися в той час було без особливих проблем. Скажімо, куб обрізної дошки в радянських грошах коштував 4 карбованці 20 коп., дешевими були фіброліт і шлак. Всіляко сприяв забудовникам і директор комбінату Володимир Буров, який дозволяв виписувати будівельні матеріали. Пам'ятаю його слова: *«Якщо не буде виписувати, почнуть красти»*. Тоді життя було зовсім інше, ніж тепер. Всі люди мали роботу, а у вільний час допомагали один одному. Після 3-ої зміни дружно йшли забивати стіни із шлаку і фіброліту до тих, хто просив. Я також ніколи не відмовляв людям у допомозі. 10-го грудня того ж року ми перебралися у времянку. На її будівництво витратили 1200 карбованців, що нам подарували на весілля. А в 1978-му вселилися в нову хату. На новосілля запросили першу і другу зміни. Василь Бабак, якого вже нема в живих, грав на гармоні.

У той час на комбінаті нараховувалося близько 5 тисяч людей. У цеху ДСП, де я працював електриком, діяло чотири зміни, по 14-15 осіб у кожну. Старшим електриком був Євгеній Собчук, а електриками, крім мене, Іван та Андрій Самолюки, Євгеній Мирун. Дружина трудилася у цьому ж цеху оператором змішувачів, пізніше - старшим оператором на формовочній машині. Спочатку заробляли по 150-170 карбованців, але тих грошей вистачало і на їжу, і на одяг, і на будівництво хати. Згодом зарплата зросла до 250-270 карбованців. Жити стало дуже добре. У кінці 80-х працівникам комбінату почали надавати земельні ділянки для ведення садово-городнього господарства. Нам виділили ділянку на Хмизах. На комбінаті мені запропонували безвідсотковий кредит на будівництво дачі. З комбінатівської каси видали 300 000 карбованців. Коли приніс до хати повну торбу грошей, дружина схопилася за голову. *«Ти що, за такі гроші можуть забити»*, - промовила схвильовано і вмовила віднести їх назад. Мусив підкоритися дружині. Казирка Уляна, як побачила те, то від сміху за живіт схопилася.

Особливою сторінкою мого життя є настання у ліквідації Чорнобильської ава-

Молодь с. Антонівка (крайній справа - Валерій Кундас)

іхав у військовий комісаріат.

Біля військкомату побачив автобус ЛАЗ-695 №92-01 Костопільського АТП-17032. Так поспішав, що забув вдома військовий квиток. Та це не засмутило майора з військкомату. *«Сейчас сделаем»*, - промовив він. Минуло лише кілька хвилин і мені видали новісінський документ. А коли ті, кого викликали, зібралися, всіх вишикували у стрій і повідомили, що поїдемо в хімічний батальйон в/ч 69421 в Городище. Велосипед довелося завести на провулок Короткий до двоюрідного брата Тараса Мележика, а про садіння картоплі забути.

У Городищі, на плацу, уже стояла техніка: БРДМи, УАЗи, бортові автомобілі та бензовози. Сюди ж привезли хлопців з Рівного. Згодом декілька чоловіків відійшли в бік, а всіх інших повели на склад переодягатися у військову форму. Цивільний одяг запакували в полотняні торби. На бірках кожен написав своє прізвище, домашню адресу та здав на склад на зберігання. Одягнувши військову шинель, відчув, що в лівій кишені щось є. Витягнув і побачив колоду карт. На упаковці було написано «Учения Неман».

До обіду дали час, щоб привести себе в порядок, після чого повели до техніки. Всі машини були майже нові. Пам'ятаю, на спідометрі того УАЗика, яким мав їхати я, було лише 790 кілометрів пробігу. Вся техніка була приведена, як мовиться, до повної бойової готовності. У

чували нас дуже добре. Щодня в раціоні була тушонка, сир, масло, яйця, соки.

Чорнобильська АЕС знаходилася від нашого містечка на відстані 43 кілометра. З 17 травня почали їздити в наряди на ЧАЕС. На Дитятківському перехресті діяв пункт спеціальної дезобробки, де вся техніка проходила дезактивацію. Біля села Черевач в око впав величезний відгодівельний комплекс. На полях всюди стояли покинуті вози та причіпи з гноєм. Люди готувалися до городніх робіт, але Чорнобильська катастрофа завадила цьому.

На атомній станції перед адміністративним корпусом стояв пам'ятник Леніну, а на стіні висіло полотнище з гаслом: «Чернобыльская атомная станция работает на коммунизм». Біля вхідних дверей адмінкорпусу стояв БТР-60 з викинутими антенами. Пізніше дізнався, що звідти забезпечувався урядовий зв'язок. У корпусі розташовувалася дозиметрична станція. Це, власне, і був основний пункт моєї служби. Звідси ми, хіміки-дозиметристи, виходили робити заміри радіації як на території атомної станції, так і в містечку атомників Прип'яті. Навпрошки, через лісок, до нього було 10-15 хвилин ходьби. Кожна зміна заступала в наряд на добу, але нам зарховували лише по шість годин. На жаль, сьогодні важко довести, що в наряд заступали не на 6 годин, а на 24. Можновладці чомусь беруть до уваги паперові записи, а не те, що було насправді. Ма-

нели. *«Жаль, що тільки сьогодні чотире часа в сутках...»*

Це є і доказом того, що в наряді ми були не по 6, а по 24 години. Так описав військовий кореспондент лише один момент нашої роботи в Чорнобилі, який назавжди залишиться в моїй пам'яті містом чорного болю.

В цілому ж загальна картина на території атомної станції виглядала непривабливо. Найбільше ж запам'яталися поливальні автомобілі, які цілодобово мили дороги. Через це на проїжджій частині асфальту від Іванкова до Чорнобиля радіація була значно меншою, аніж на узбіччях. По дорозі до наметового містечка дуже часто зустрічалися КАМАЗи з причіпами худоби. В одному місці бачив, як пожежники мили зі шлангів корів водою. Ходили чутки, що тварин везли на м'ясокомбінат. Була навіть така мова, що до тварин із Чорнобильської зони долучали спеціально помічених корів із менш забруднених районів і всіх разом відправляли на м'ясопереробні підприємства. Усього ж у Чорнобильській зоні я пробув 30 днів. Разом зі мною участь у ліквідації аварії брали костопільчани Іван Дейнека, Микола Козачок, В'ячеслав Левчук, Олександр Мілейко, Микола Будько, Анатолій Котович, Віктор Бондар, Юрій Лап'юк, Василь Ткачук, Анатолій Петрик, Юрій Воробей, Віктор Циганчук, Олександр Переходько, Михайло Іщишин, Володимир Сьомак, Олександр Серган, Михайло Білоголовський, Віктор Мельник, Євстафій Потапчук, Георгій Веремчук.

На жаль, через хвороби, пов'язані з Чорнобилем, пішли з життя Михайло Петрик, Петро Тарасюк, Микола Мориконь, Іван Кундас, Сергій Коростов, Франц Пантус, Леонід Савицький.

До сказаного додамо, що Валерій Кундас - дбайливий господар, турботливий батько та люблячий дідусь. З дружиною Софією виростили двох синів: Сергія та Олександра. Мають п'ятеро внуків. Радіючи їхнім успіхам, Валерій Михайлович не втомлюється нагадувати життєву істину про те, що до людей треба йти з добром і хлібом.

Олександр НИКОНЧУК
(Фото з родинного альбому)